

ALGUNS ASPECTES EPISTEMOLÒGICS DE LA SOCIOLOGIA¹

Aquest text vol ajudar a entendre les semblances i les diferències entre quatre autors actuals sobre l'epistemologia de les ciències socials. Aquests autors, **W.G. Runciman** (sociòleg), R. **Boudon** (sociòleg), **J. Searle** (filòsof) i **M. Bunge** (filòsof). tenen en comú almenys dues característiques:

a) consideren que l'univers és una realitat objectiva que es pot conèixer amb una certa aproximació, sempre millorable, a partir de la ciència.

b) la societat és el resultat d'uns animals socials dotats de consciència i llenguatge simbòlic que interaccionen entre ells i amb la naturalesa externa, per satisfer les seves necessitats i aspiracions.

Es tracta d'un esborrany que cal millorar, però em sembla que mentrestant ja pot ser útil a les persones interessades en la recerca social.

LA PROPOSTA DE W. G. RUNCIMAN²

El principal interès d'aquesta proposta és doble. D'una banda la separació entre **l'explicació i la comprensió** i de l'altra l'acceptació condicional del **funcionalisme**. Segons el meu criteri la primera separació és útil perquè comprendre l'experiència viscuda dels actors socials no sempre té implicacions causals ja que es pot limitar a una **descripció de la subjectivitat**.

De tota manera, també em sembla que en molts casos concrets les emocions i els sentiments poden traduir-se en decisions i per tant en accions, la qual cosa respon a un procés causal, cosa que no queda explícita en el text de l'autor. L'acceptació del funcionalisme és qüestionada per diversos autors com ara Elster, però tampoc negada sempre i quan no es refereixi a la producció de determinades pautes o institucions socials sinó al seu manteniment, i, a més a més s'explicitin els mecanismes causals específics que les produeixen i que les mantenen.

Com es veurà més endavant, l'autor sempre que els actors socials actuen, executen rols, és a dir actuen en un context institucional, la qual cosa no implica pas que no tinguin un marge de maniobra dependent de la seva voluntat. Boudon, en canvi fa una distinció clara entre actors que 'executen rols' i agents que actuen en contextos d'interacció que no són estrictament normatius, encara que la frontera sigui difusa.

---

¹ Els textos amb lletra blava són de Josep M. Masjuan. Els textos amb lletra negra són un resum de les idees principals, acotades al tema que ens ocupa, dels autors esmentats. No s'ha tingut en compte J. Elster perquè en la pàgina WEB hi ha diferents textos sobre els mecanismes, d'aquests autor i d'altres relacionats.

² Runciman W.G. (1999) El animal social Buenos Aires, Taurus.
(1993 –1985) A treatise on Social Theory. Vol. 1. The Methodology of Social Theory. Cambridge, Cambridge University Press

Runciman proposa quatre aspectes diferents que cal considerar metodològicament en el camp de les ciències socials: La Descripció, L'explicació, La comprensió i l'Avaluació.

La Descripció³.

Identificar els rols constituents d'una determinada societat, grup, comunitat o societat.

La identificació dels rols a vegades presenta dificultats però és possible científicament ja que encara que totes les societats són diferents, a! mateix temps totes són variants de l'agrupació d'individus de la mateixa naturalesa humana. La **descripció** es basa en les accions i les intencionalitats constitutives de les mateixes, és a dir el sentit **directe** que tenen socialment en aquell context.

Hi poden haver enganys volguts o no volguts, però amb l'observació, el contrast, i la recollida d'informació. és pot assolir un coneixement suficient encara que mai podem saber 'exactament'¹ què hi ha dintre et pensament dels altres.

'So: however difficult it may be to establish what a fellow human being is 'really thinking and therefore doing, it is always possible to identify not only the traits characteristic of an alien culture but the practices defining the roles by which institutions and societies remote in both time and place are constituted'¹ (Runciman,).

L'explicació

Per què aquests rols són com són

Qüestions prèvies:

- Alguns autors postmoderns posen en qüestió que si ja és difícil establir el que una persona pensa realment, encara ho és més determinar els factors externs que determinen d'alguna manera aquesta manera de pensar. Com s'ha dit abans no és impossible conèixer suficientment la situació per analitzar el per què.
- Cal tenir clar que és molt diferent **explicar que comprendre** i que les tècniques que s'han d'usar per fer-ho bé són també diferents. Si vull explicar una determinada conducta buscaré documents, dades objectives, que facin difícils les hipòtesis alternatives.
- Les explicacions impliquen suposicions causals: sense el feudalisme no pot haver-hi capitalisme, o el capitalisme va generant una democràcia parlamentària, o la segona guerra mundial no s'explica sense la primera.
- Hi ha tres tipus fonamentals d'explicació: genètica, motivacional i funcional. Aquesta diferència no es correspon amb les conductes evocades (biològiques), apreses (socialització) i imposades (coacció) ja que de cada tipus de conducta es poden fer els tres tipus d'explicacions. Tot i així els sociòlegs tendeixen a treballar amb les conductes imposades i amb les explicacions funcionals.

---

³ L'autor ni diu reportatge a la descripció i descripció a la comprensió.

Tipus d'explicacions causals

- **Genètiques:** A través de l'encadenament dels fets antecedents. (La narració dels historiadors)

- _____
- **Intencional:** Quines són les finalitat de l'acció.

Si volem explicar una determinada conducta hem de saber primer què realment es fa. Cal identificar la intenció que fa l'acció com és (**Intenció constitutiva**) i després veure els **motius** que hi ha a sota i les condicions del **context** que fan que un determinat motiu sigui el propi del context. Si ens equivoquem no encertarem en les explicacions.

Quan un ésser humà executa una conducta per assolir una **meta** és que considera que **aquella conducta** li farà assolir o li facilitarà l'**assoliment de la meta**. Si no van les coses tal com esperava assajarà conductes alternatives.

Els motius d'una acció poden ser més d'un a la vegada i pot ser difícil per l'investigador arribar a una evidència de la importància de cadascun, però es tracta de quelcom abastable a través de la metodologia científica (contrast de fonts, recull de diversa informació etc).

Els estats de la ment dels subjectes són importants tant per l'explicació com per la comprensió. Com millor es poden arribar a conèixer millor permeten comprendre i explicar una determinada pràctica.

- **Funcionals** : L'explicació funcional busca conèixer l'acció del context que selecciona determinades pràctiques com a més adaptatives en un medi canviant, les quals són resultat de moltes interaccions dels actors i sovint d'efectes no volguts.

En l'explicació funcional els estats futurs explicarien les pràctiques actuals, la qual cosa és impossible si tenim en compte que en aquest tipus d'explicació no hi ha intencionalitat, i que la única explicació acceptable és la causa eficient.

Perquè aquest tipus d'explicació sigui vàlida i no es construeixi sobre la base d'un **cercle viciós cal:**

- Distingir entre origen d'una pràctica i **persistència o modificació**.
- Per recórrer a l'explicació funcional cal tenir clares les causes genètiques o/i intencional d'una determinada pràctica, després veure els mecanismes causals que connecten l'estat final assolit amb el manteniment o canvi de la mateixa, a vegades a partir de **mecanismes d'assaig i error, al marge de la consciència del resultat final**. Cal respondre la pregunta de si aquella determinada pràctica és tal com és per la funció que fa. (Ex. La construcció cooperativa de canoes respon a la intenció inicial de pescar en un determinat context però té l'efecte no buscat de produir solidaritat entre el grup que el fa avantatjós en un determinat context), la qual cosa pot fer que perduri al marge de la finalitat inicialment buscada.

Bunge afirma que **no es correcte** parlar de que tal pràctica o objecte cultural té tal funció o significat per una determinada col·lectivitat, quan es vol explicar. Aquesta afirmació no explica res sinó que ha de ser explicada. Cal descompondre-ho en: A (pràctica) en B (col·lectivitat) fa C. C és jutjat valuós per B.

És particularment important analitzar el per què C és valuós per B. en concret ja que sovint és mantenen institucions la utilitat de les quals no és ni molt menys clara. Cal demostrar perquè un determinat context ha fet desaparèixer certes pràctiques i n'ha seleccionat unes altres i **a través de quins mecanismes**.

La Comprensió⁴

Comprendre l'experiència subjectiva dels actors, quin sentit té, com els hi va, com se senten.

- Les tècniques de la comprensió i les de l'explicació són diferents. Si vull testar la interpretació que he apuntat inicialment de la observació d'una conducta intentaré **recollir més informació**, preguntar a altres persones de manera que es reforci la primera impressió.
- Sovint la interpretació de la percepció subjectiva dels actors ens pot mostrar que **no són pas conscients de les causes reals** que provoquen aquella determinada conducta. Tots plegats podem estar molt equivocats de les causes de les nostres conductes com saben bé els psicòlegs.
- Comprendre vol dir **'seeing as'**, o sigui posar-se en el lloc de l'altre. Ex. Intentar comprendre com es va sentir un oficinista davant d'un model nou de màquina d'escriure el 1900, és més o menys el mateix que comprendre com se sent una persona d'una altra cultura davant de qualsevol situació. Per fer-ho no busques les causes i els efectes sinó el llenguatge emprat, el coneixement del context cultural.
- Interpretar el significat d'una conducta no pressuposa que s'hagin de compartir les creences.

Molts polítics, activistes, empresaris tenen explicacions sobre com funciona la societat i quina és l'evolució que seguirà. Sovint aquestes explicacions no responen pas a la realitat ja que **l'ésser humà és un animal que tendeix a justificar-se**. Posar en qüestió els fets i les explicacions d'una biografia no significa que no hàgim de considerar com va ser viscut per l'actor ja que en alguns casos pot voler enganyar conscientment i en altres es pensa dir la veritat. La discrepància entre les explicacions i les interpretacions que fan els propis actors no fa impossible arribar a una bona comprensió encara que no és fàcil, igual que arribar a una bona explicació.

Comprendre el desengany o la sensació de fracàs o èxit dels actors **pot ajudar a cercar les causes reals dels fets**.

Els sociòlegs que volen ser totalment **relativistes** no tenen altre opció que **deixar la seva feina**. És veritat que els resultats d'una recerca poden dependre del punt de vista del observador, la qual cosa només vol dir que no es poden donar per descomptades les opinions de l'investigador. Però ni les taxes de natalitat, ni la disposició de béns per persona, ni una guerra entre nacions com a fets socials depenen del punt de vista de l'investigador. En el cas d'una vaga pot interessar al sociòleg **comprendre** com viuen moralment els treballadors la legitimitat o no de les accions que estan fent. Al mateix temps pot interessar-li conèixer els estats anímics de descontent i desconfiança que els han portat a prendre determinades accions. Aquests fenòmens a vegades poden ser utilitzats per donar explicacions causals (motius), però no és fàcil i en tot cas cal comparar-ho, amb exemples contrafàctics, amb situacions semblants que no s'ha produït la vaga.²

La Interpretació pot ser molt ben feta pels novel·listes i tot plegat pels filòsofs o assagistes. El que caracteritza la sociologia, la història, la antropologia, o l'economia com a ciència social especialitzada, és que és tracta de ciències empíriques que contrasten les hipòtesis amb dades rigoroses i no impossibles d'enregistrar amb **objectivitat** encara que les dades **subjectives** puguin tenir més limitacions.

Exemples

Tipus d'explicacions de la implantació de la instrucció entre els soldats.

---

⁴ L'autor n'hi diu Descripció.

Genètica: Un general va començar a **inventar rutines que anava introduint** en l'entrenament dels soldats, des de marcar al pas fins a la manera de carregar el fusell o de seguir corrent al ritme de la música fins arribar a dissenyar la instrucció militar.

Intencional: L'ambició dels militars per **ascendir en l'escalafó** va fer que imitessin aquesta pauta suposadament ben vista per la superioritat.

Els soldats encara que inicialment hi posaven resistència, aviat de manera inconscient responien al són del tambor i de la música, a part que no tenien més remei que **obeir** atès el càstig que els hi podia caure a sobre.

Funcional: La instrucció va transformar la manera de fer la guerra. Els exèrcits que practicaven la instrucció van ser més disciplinats al camp de batalla i per tant **més eficients en guanyar guerres**.

Tipus d'explicacions en la fabricació de cotxes.

Genètica: A partir del descobriment del motor de benzina, i del càlcul de costos i beneficis per part d'un industrial, la inversió de capital per la creació d'una fàbrica a tal lloc i, com a conseqüència **la producció de cotxes pel mercat**.

Intencional: Un empresari amb ganes de fer diners, atent a les possibles demandes de la població i als invents dels tècnics considera que val la pena arriscar-se en l'operació. Els consumidors s'adonen de la utilitat del cotxe per la mobilitat, o tenen interès en compar-ne un imitant el veí que ja el té per assolir més prestigi social. Suggestió via publicitària de les avantatges del cotxe privat enfront d'altres mitjans de transport...

Funcional: El cotxe individual s'ha imposat perquè té avantatges comparatives en un context definit, ni genèric ni universal.

Poden tancar determinades fàbriques perquè són menys eficients que altres, a partir de les condicions d'un context concret, la qual cosa no vol dir que fabriquin cotxes més dolents.

Algunes idees complementàries sobre l'explicació

- Per entendre una determinada organització social només es pot fer explicant el que hi ha retrospectivament, considerant quines mutacions de les pràctiques que defineixen els rols constitutius d'una societat han produït els canvis i quines **condicions de l'entorn les fan perdurar**.
- Les probabilitats de que el conjunt d'elements que actuen en la gènesi d'un esdeveniment es produeixen junts és molt petita. El que interessa als sociòlegs es veure les **condicions estructurals** que fan que uns o altres esdeveniments de fet es produiran amb un resultat semblant. En tot cas només serà analitzable a cop passat. (Exemple la revolució francesa).
- A mesura que les societats evolucionen i a mesura que els que exerceixen rols econòmics, ideològics i polítics competeixen entre sí pel poder, les coses passaran de manera imprevisible, com la distribució de cartes en una partida de bridge. És com si es repartissin cartes una i una altra vegada. Quan s'inicia un procés de demanda d'uns rols més que uns altres (herència amb modificació), alguns jugadors són **eliminats** i altres **segueixen en el joc**, depenent de si les cartes estan al seu favor. Ex. Un llibre es vendrà o no segons la sort. A tret passat es pot analitzar el que ha contribuït a l'èxit, com ara l'estratègia de l'editorial o l'encert del tema.

En molts casos saber qui i per què s'inventa una determinada pauta o tecnologia té més o menys interès. Algunes es difonen i altres no i això depèn del **context** del moment i de l'acceptació pels actors dels rols d'una determinada pràctica sovint per

motivacions molt diferents de les del que la va inventar. Qualsevol explicació pressuposa una narració prèvia. Les narracions també pressuposen algun tipus de generalització.

És més útil mirar les **pràctiques seleccionades com a resposta als canvis en l'entorn** que voler explicar-ho per les eleccions conscients de determinades persones. Les pràctiques com els gens tenen una manera curiosa de reafirmar-se. EX. En processos revolucionaris, quan passa el primer temps, es reorganitzen els mateixos rols senzillament amb un canvi de nom i de persones. El punt important està en les conseqüències no desitjades.

.És convenient que segueixin les regles següents:

- No atènyer-se a la retòrica sinó fixar-se en els rols.
- No fixar-se en les persones sinó en les pràctiques.
- No embolicar-se en qui ha fet què sinó tractar de descobrir quins són els elements de l'entorn que expliquen per què van actuar d'una manera concreta.
- No confondre **Interpretació amb explicació** Les divergències entre les vivències i la realitat poden ser més grans com més llunyans queden els fets pels actors.

A vegades les decisions poden ser **imputs aleatoris** en els processos de selecció de pràctiques, però això costa d'acceptar als actors socials. Identificar els motius no els explica. Més aviat s'entenen a partir de veure les **circumstàncies**. Fins i tot si expliquem els motius, aquests no expliquen el que passa tot sols. Explicar l'èxit d'una reforma per l'habilitat dels que l'han feta sovint pot fer-nos caure en un cercle viciós, ja que considerem que són hàbils perquè van tenir èxit i expliquem l'èxit perquè són hàbils.

L'avaluació

Avaluar a qui beneficia una determinada situació i quines conseqüències se'n treuen.

Els actors també acostumen a fer avaluacions de les situacions en que participen..

És important que els que fan recerca distingeixin bé aquest aspecte i explicitin els criteris, els quals està relacionats amb els tres aspectes més **objectivables** tractats anteriorment.

A partir d'una proposta inicial relativament fàcil d'acceptar, el text de Runciman potser decanta massa la balança cap a un plantejament excessivament funcionalista,

LA PROPOSTA DE R. BOUDON ⁵

La proposta de Boudon és caracteritzada per la seva claredat i utilitat de cara a la recerca sociològica, atès que proposa intentar en primer lloc, una explicació racional de la conducta, a partir d'una definició ample, no solament instrumental de la racionalitat, centrada en les bones raons que els actors tenen per actuar, incloent la deliberació sobre els valors com un aspecte de la mateixa. En aquest intent d'explicació no es tenen en compte altres possibles causes de caràcter afectiu, atès que quasi sempre, segons ell, es tradueixen en raons dels actors.

Per portar a terme aquesta explicació proposa dos passos, en primer lloc la **comprensió** de la finalitat o 'significat' de l'acció i en segon lloc la **contrastació** d'aquest aspecte amb la dades empíriques.

Això no obstant, Boudon, no nega que, quan sigui necessari, es tinguin en compte les causes que no són raons, referint-se als aspectes afectius.

A paper meu la distinció entre els dos aspectes és massa radical, ja que les ciències neurocognitives actuals barregen molt més la racionalitat i les emocions, fins al punt que és pràcticament impossible, afirmen, una racionalitat totalment freda, almenys en el comú dels humans. El problema pels sociòlegs és com captar les causes afectives amb els instruments de recerca utilitzats.

Boudon planteja dos models d'explicació en ciències socials

T1 LES CAUSES SÓN LES RAONS X té bones raons de creure Y, ja que...	T2 LES RAONS NO SÓN LES CAUSES X no té raons de creure Y, però...
1a Objectivament bones. Quan les proposicions són evidents (2+2=4) o quan responen a resultats científics. Pròpiament són raons fortes, és a dir les millors que tenim en el moment actual.	2a Causes afectives observables. En llenguatge clàssic les 'passions' i en llenguatge actual les emocions. Entre els clàssics Pascal.
1b Subjectivament bones. Quan l'actor social donat el context en que es troba té bones raons per creure el què creu o fer el que fa, És el concepte de racionalitat de l'autor la qual pot ser cognitiva o axiològica. L'autor, a partir de Simmel, considera que els humans podem treure conclusions raonables encara que falses a partir de proposicions implícites (A priori de Kant).	2b Causes no afectives no observables. L'exemple paradigmàtic és l'anàlisi de la màgia feta per Lévy Bruhl, el qual l'atribueix causalment a una mentalitat primitiva que funciona amb una lògica diferent de la de l'ésser humà l'actual. (La consciència de classe de Marx)
	2c Causes afectives no observables L'exemple paradigmàtic és l'inconscient de Freud. També el concepte de residus de Pareto.
	2d Causes no afectives i observables. Les al·lucinacions produïdes per substàncies químiques.

Boudon considera que una explicació de tipus 1, sempre que es pot és molt millor que una explicació de tipus 2, ja que sempre és percebuda com un progrés en l'explicació, però això no vol dir que els models 2a, 2c, són en determinats casos pertinents, ja que

⁵.Boudon, R. (2003) Raisons, Bonnes Raissons, Paris, PUF

----- (1997) L'art de se persuader, Paris, Fayard/Le Seuil.

----- (1981) La lògica de la social, Madrid, Rialp

és cert que hi ha creences que responen a causes afectives ja siguin observables o no.

L'autor considera que la racionalitat no es pot limitar a la instrumental, i per tant considera que hi ha dos tipus de racionalitat:

Cognitiva

Considera que el coneixement científic no té un fonament diferent del coneixement ordinari. De la mateixa manera que els científics s'adhereixen a una teoria quan hi ha **raons fortes** per donar-la per bona i no n'hi ha cap d'alternativa millor, els éssers humans sostenen les seves creences a partir de que **tenen bones raons** per considerar que són vertaderes. La diferència entre aquests dos tipus de raons és que les primeres requereixen d'una metodologia de contrastació rigorosa, mentre que les segones troben suport en maneres d'argumentació i contrast més febles. En un cas i en l'altre, el context és fonamental per comprendre les raons que els porten a acceptar una creença com a vertadera.

Axiològica

La distinció entre **gustos i valors** forma part de les idees de sentit comú. La defensa d'uns valors requereix d'uns **arguments**, sovint es recolzats en els resultats de la ciència (les conseqüències de determinades conductes) però que en tot cas fan que els agents considerin que tenen **bones raons per adherir-s'hi**.

Explicació i Comprensió

L'autor considera que la **comprensió** és una part necessària en qualsevol **explicació**. Per assolir una bona explicació de les accions socials individuals cal interpretar les dades objectives, per exemple de tipus estadístic, en termes intencionals. Això vol dir passar de l'anàlisi de **factors**, a una conjetura sobre les intencions dels actors o agents. Seguint Weber considera que els recercadors han de ser capaços de posar-se en la pell de l'altre i comprendre quina és el significat de la conducta o sigui quines són les **raons** que, en aquelles circumstàncies, el porten a creure el que creu i actuar com actua.

Perquè l'explicació sigui complerta, cal sotmetre's, en un segon pas, a l'evidència empírica com qualsevol altre ciència, és a dir que les intencions conjeturades no poden ser contradictòries amb les dades objectives.

A parer meu hi ha algunes observacions possibles a la proposta de Boudon:

1. **Contraposa massa** el Tipus 1 i el Tipus 2. ja que és molt possible que els actors tinguin creences, sobretot de caràcter axiològic que tot i poder ser argumentades amb bones raons, probablement per les seves conseqüències, tinguin una forta base afectiva. .

2. En el text de referència argumenta que una bona part de la filosofia, economia, sociologia i psicologia es decanta modernament cap a les explicacions de tipus 1. Aquesta afirmació es pot posar molt en qüestió actualment si tenim en compte **el paper donat a les emocions**, fins i tot afectant a la racionalitat, i tots els progressos de les neurociències.

3. És sorprenent que el 'racionalisme' exagerat de Boudon el porti a acceptar, els a priori kantians, recuperats per Simmel, sempre que només siguin cognitius. També es poden considerar a priori mentals **l'altruisme fort, el recíproc, i els quadre models de relacions socials de Fiske**, els quals han estat vinculats per autors com Trivers, Gintis i Fiske amb els fonaments biològics dels humans.

LA PROPOSTA DE J.R. SEARLE⁶⁷

En aquest resum s'incorporen tres aspectes molt importants per l'anàlisi a nivell micro de les accions dels actors o agents socials:

En primer lloc una anàlisi molt detallada de l'**acció humana** i com a conseqüència en què consisteix l'**explicació de l'acció**. A través d'aquesta explicació es pot veure quina és la manera que entén Searle la relació entre la **ment i el cos** que a la pràctica es tradueix en la causalitat dels estats mentals en relació a les accions dels agents sobre el món exterior. És interessant adonar-se que en el punt setè i vuitè divergeix una mica de Boudon, al plantejar el que anomena en un altre lloc 'el transfons de l'acció' on parla exactament de causes no mentals de les accions, o sigui que els estats mentals intencionals estan condicionats per causes no conscients com les capacitats, els hàbits, i les motivacions, entre altres. El que no ens aclareix de moment és com considerar-los a l'hora de fer una recerca sociològica.

En segon lloc fa una contraposició devastadora entre la concepció tradicional de la racionalitat, que queda reduïda a la **racionalitat instrumental** i la **seva posició** que en aquest sentit s'assembla més a la de Boudon.

En tercer lloc, a partir d'un anàlisi rigorós de la **consciència i el llenguatge** dels humans en comparació amb el dels ximpanzés, mostra la diferència necessària entre les ciències socials naturals i les socials.

La estructura de l'acció

1. Les accions consten característicament de dos components, un component mental i un component físic.

Qualsevol acció com ara moure un cotxe, comporta una experiència conscient de fer un esforç, que es pot traduir en un èxit o un fracàs si no ho assolim.

2. El component mental és una intenció.

És quelcom que té **intencionalitat**, és a dir que és sobre alguna cosa. La **intenció** és un estat mental concret ja que es refereix actuar sobre el món. Si el component mental, la intenció, té èxit, causa el component físic.

Si un agent extern fa que es s'aixequi el braç d'una persona a partir d'una estimulació cerebral, el subjecte considera que allò no ho ha fet ell, en tant que no ha tingut intenció de fer-ho.

Les condicions de satisfacció del component mental són tant 'representar' com causar el comportament físic.

3. El gènere de causació que és essencial tant en l'estructura de l'acció com a l'explicació de l'acció és la causació intencional.

Les intencions són causals perquè fan que les coses esdevinguin, però també tenen continguts que **poden ser pensats i a vegades deliberats**. El que esdevé en el món extern és correspon amb l'estat mental. Tot això funciona perquè es realitza en el

---

⁶ Searle, J. (2001-1984-)Mentes, cerebros y ciencia. Madrid, Càtedra.

⁷ **Desitjar**: Ésser hom atret (envers una cosa) fins al punt que la voldria posseir o atènyer. (Fabra)

Motiu: Que indueix a moure's, a fer alguna cosa. *Causa motiva o impulsiva*, Raó d'obrar. Allò que mou a alguna cosa. (Fabra)

cervell.

4. *En la teoria de l'acció existeix una distinció fonamental entre aquelles accions que són premeditades, que són el resultat d'algun gènere de planificació anticipada, i aquelles accions que són espontànies, quan fem alguna cosa sense cap reflexió.*

No totes les accions intencionals responen a una deliberació, per això cal distingir entre **intencions anteriors i intencions en l'acció**.

5. *La formació d'intencions anteriors es, almenys de manera general, el resultat El raonament pràctic és sempre raonament sobre com decidir millor entre desigs en conflicte.*

La força motriu que està al darrera de l'acció humana és el **desig**. Les **creences** funcionen solament per calcular com satisfer millor els nostres desigs.⁸

No és el mateix el **raonament teòric** —'aquest és el cas'— que el **raonament pràctic**, el qual no es pot reduir a la tria de mitjans per assolir un objectiu donat per descomptat sinó que també cal deliberar en relació al **conflicte entre desigs** diferents.

A partir d'aquestes cinc condicions queda clar que l'energia mental que alimenta l'acció funciona com a causació intencional. Es tracta d'una energia mitjançant la qual la causa, ja sigui en forma desigs o d'intencions, representa el mateix estat de coses que causa. Ex. Puc estar caminant en una direcció que pot conduir a diferents llocs vista des d'un observador, però la intenció de l'agent és la que fa que vagi a un lloc determinat. Aquest estat ningú el pot saber només que l'agent, en tot cas des de fora es pot sospitar a partir d'altres informacions com ara la regularitat etc.

6. *L'explicació d'una acció ha de tenir el mateix contingut que estava en el cap de la persona quan realitzava l'acció, o quan raonava cap a la seva intenció de realitzar l'acció. Si l'explicació és realment explicativa, el contingut que causa la conducta per mitjà de la causació intencional ha de ser idèntic al contingut de l'explicació de la conducta.*

Quan es vol explicar un terratrèmol només cal representar el que ha passat i el per què. No ha de causar l'esdeveniment. En canvi en l'explicació d'una acció, l'explicació només explica si té el **mateix contingut que la causa**.

A paper meu quan es fa una explicació per mecanismes ambdues coses coincideixen.

7. *Qualsevol estat intencional solament funciona com a part d'una malla d'altres estats intencionals. i per 'funciona' vull dir que només determina les seves condicions de satisfacció de manera relativa a tota una porció d'altres estats intencionals.*

Perquè pugui tirar endavant una acció en primer lloc hi ha d'haver estats mentals que analitzin el conjunt d'oportunitats externes.

A més a més hi ha condicions internes que poden no ser estats mentals o no ho són senzillament com ara com ara **capacitats, habilitats, hàbits,**

8. *La malla total de la intencionalitat només funciona en contrast amb un background de capacitats humanes, que no són elles mateixes estats mentals.*

Es tracta de capacitats, habilitats, hàbits, i altres estats mentals que són **inconscients**. De tota manera al final l'explicació del mateix Freud acaba essent de sentit comú a

---

⁸ És interessant veure l'acord amb la concepció de Atjen, la qual implica que hi ha també creences en aquest nivell i que no es pot limitar a les creences sobre les oportunitats, sinó que també hi ha creences sobre l'ajust entre determinades conductes i la satisfacció del desig.

partir de fer emergir a la consciència aquests continguts reprimits. Searle afirma que encara que adquirim nous coneixements científics sobre la conducta no sembla que pugui canviar l'estructura de l'explicació.

Models de racionalitat (Searle C. 1)⁹

Model clàssic	Model de Searle
<p>1. <i>Les accions quan són racionals estan causades per creences i desigs.</i> Les creences i els desigs funcionen com a causes i com a raons de les accions humanes. La causa d'un esdeveniment és allò que fa que succeeixi. En els simis, que no tenen un llenguatge desenvolupat, només</p>	<p><i>Les accions racionals no estan causades per creences i desigs. En general, només les accions irracionals estan causades per creences i desigs.</i> Les situacions en les que les creences i els desigs són causes suficients de l'acció són típicament irracionals. Per exemple les obsessions i l'addicció. La racionalitat pressuposa que entre els estats mentals antecedents i decisió de l'acció hi ha una deliberació i una bretxa que és el fonament de la llibertat. En els simis, que no tenen un llenguatge desenvolupat, només exerceixen la racionalitat instrumental.</p>
<p>2. <i>La racionalitat té a veure amb obeir regles, les regles especials que marquen la distinció entre pensament i conducta racionals i irracionals.</i> Aquestes regles són les regles de la lògica.</p>	<p><i>La racionalitat no és solament, ni tant sols en gran mesura, un afer consistent en seguir regles de racionalitat.</i> La realitat és la contrària. Les regles de la lògica extrauen la seva validesa d'un nombre infinit de inferències que són vàlides independentment.</p>
<p>3. <i>La racionalitat és una facultat cognitiva separada.</i> La racionalitat és una propietat exclusiva dels humans i es deriva d'un mòdul específic igual que la visió o el llenguatge.</p>	<p><i>No existeix una facultat separada de la racionalitat.</i> Les constriccions racionals estan incorporades en l'estructura de la intencionalitat i del llenguatge. Només hi ha racionalitat allà on hi ha la possibilitat d'irracionalitat.</p>
<p>4. <i>Els casos aparents de debilitat de la voluntat, només poden sorgir en aquelles situacions en les que hi ha alguna cosa equivocada en els antecedents psicològics de l'acció.</i> En aquest model l'akrasia només es pot explicar perquè l'agent no té els antecedents correctes.</p>	<p><i>La debilitat de la voluntat és una forma comú i natural de irracionalitat. És una conseqüència natural de l'existència del fenomen de la bretxa.</i> En la vida real, els humans tenen restriccions establertes pel propi 'transfons' (limitacions biològiques i culturals), però aquest fet no anul·la les diferents alternatives d'acció. La debilitat de la voluntat deriva del fenomen de la bretxa, és a dir que les causes no són suficients.</p>
<p>5. <i>La raó pràctica ha de començar amb un inventari de les finalitats primàries de l'agent, incloent les metes i els desigs</i></p>	<p><i>Contràriament al model clàssic, hi ha raons per actuar independents del desig.</i> La tesis clàssica deriva de Hume que</p>

⁹ Searle, J. (2000) Razones para actuar. Una teoría del libre albedrío. Oviedo, Nobel.

<p><i>fonamentals, els objectius i els propòsits; i aquests no estan subjectes a constriccions racionals.</i></p> <p>Des d'aquesta perspectiva una acció racional només es pot motivar per un desig, entès de la manera més àmplia per tant incloent 'valors' morals i avaluacions fetes. No cal que tots els desigs siguin egoistes. En aquest context, però, la racionalitat s'entén sempre com raonament sobre els mitjans, mai sobre les finalitats. (<i>Elster i Simon estan en aquest paradigma, en canvi Boudon i Seno</i>)</p>	<p>pensa que no hi pot haver raons externes que condicionin la finalitat de l'acció.</p> <p>No pot ser que les finalitats d'una persona puguin ser qualsevol cosa i que estiguin fora de la racionalitat. No es pot mantenir la tesis de que pel que fa als desigs primaris tot és arbitrari.</p> <p>La característica de la racionalitat humana, que s'observa en la pràctica diària, és la capacitat per deliberar sobre finalitats i per elaborar objectius independents del desig.</p> <p>El llenguatge humà fa possible això perquè el mateix significat de les paraules comporta un compromís. (Si et prens una cervesa, quan la demanes ja queda implícit que la pagaràs encara que no en tinguis cap ganes i prefereixis no pagar-la.</p> <p>En aquest paradigma no es pot fer una separació estricta entre fets i valors, atès que el compromís ja sigui en la veritat d'una afirmació, ja sigui en el compliment d'una promesa, són intrínsecs al significat del llenguatge.</p> <p>Això no vol dir que no es puguin dir mentides o no complir els compromisos, al contrari ja que una cosa i l'altra estan lligades en que desigs i creences no són normalment causes suficients de l'acció.</p>
<p><i>6. El sistema total de racionalitat només funciona si el conjunt de desigs primaris és consistent</i></p> <p>Com expressa Elster, les creences i els desigs difícilment poden ser raons per l'acció si no són coherents, la qual cosa deriva del postulat de les regles de la lògica.</p>	<p><i>Les raons inconsistentes per l'acció són comuns i de fet inevitables. No hi ha cap requisit racional a l'efecte de que la presa de decisions racionals hagi de començar amb un conjunt consistent de desigs o altres raons primàries per actuar.</i></p> <p>Precisament el raonament pràctic de cara l'acció constantment s'ha de referir al conflicte entre objectius diferents, i per tant entre desigs sovint contradictoris</p> <p>De cap manera la racionalitat es pot reduir a les preferències, donant per descomptat un desig determinat sinó en la formació d'un conjunt de preferències, a partir de la deliberació. Un conjunt de preferències jerarquitzat és el resultat d'una deliberació no una precondició.</p>

Ciències Naturals/ Ciències Socials

Searle afirma que la grandesa de les ciències socials i al seu torn la seva limitació és que **no hi poden haver lleis generals**.

Les ciències experimentals tenen lleis generals que permeten predir el cas particular a partir de la llei general, i les condicions inicials, i de l'entorn.

Tot i que els fenòmens socials són tan reals com els físics --materials diu Bunge amb el mateix significat—tenen unes característiques especials que fan aquestes lleis impossibles. Les ciències experimentals prediuen deduint el que passarà i expliquen deduint el que ha passat. Això és impossible en les ciències socials.

Bunge considera que en totes les ciències les explicacions deductives a partir de lleis generals no són suficients, cal descobrir els mecanismes de funcionament dels sistemes.

1.' Per a que hi hagi lleis de les ciències socials en el sentit en el que hi ha lleis e la física hi ha d'haver alguna correlació sistemàtica entre els fenòmens identificats en termes socials i psicològics i els fenòmens identificats en termes físics. Això pot ser tan complex com el mode en què el temps meteorològic està connectat amb els fenòmens de la física, però hi ha d'haver una correlació sistemàtica. En l'argot contemporani hi ha d'haver alguns principis pont entre les lleis de nivell superior i les de nivell inferior'.

Possibles explicacions:

- a) Tampoc hi ha una ciència dels mobles, perquè no hi ha cap tret comú físic que defineixi un moble.
- b) Fodor: les ciències com la meteorologia o la geologia tracten de trets del món que poden realitzar-se en la física de diferents maneres. Només hi ha una connexió laxa. Entenc que vol dir que un dia pluriós pot ser degut a processos molt diferents (vent, humitat, temperatura anterior etc.)
- c) Davidson: Els conceptes de les ciències socials com ara racionalitat, coherència, consistència no tenen ressó en la física. En aquest cas també hi ha la biologia.
- d) La complexitat dels **estats mentals** i les seves relacions **no** permet una connexió sistemàtica amb **la realitat neurofisiològica**.

2. 'Els fenòmens socials estan definits en gran part en termes de les actituds psicològiques que la gent pren. All'p que compta com a diner, o com a una promesa, o com un matrimoni, és en gran part un afer del que la gent pensa que és el diner, una promesa o el matrimoni'.

Per una majoria de conceptes psicològics i socials el concepte que **nomena un fenomen és constituent del mateix**. La gent que participa en un fenomen social d'alguna manera ha de pensar en ell. Ex. Per intercanviar mercaderies per 'diners' hem d'assumir que el tros de paper compta com un valor equiparable. Aquest pensaments i actituds són constitutius del diner. Aquesta realitat no passa en cap ciència natural.

3. 'Això té com a conseqüència que aquestes categories són físicament obertes. No hi ha, estrictament parlant, cap límit físic al que es pot considerar com, o estipular que és, diner, una promesa o una cerimònia de matrimoni'.

Això vol dir que la diferència entre les ciències naturals i socials es fonamenta en el **caràcter mental del fenòmens socials**.

Ex. Els diners fins fa poc han estat vinculats a l'or, la plata i el paper imprès, però sempre queda oberta la possibilitat que una altra societat consideri que val com a diner una altra cosa com ara les transaccions amb targeta de crèdit.

4. 'Això implica que no hi pot haver cap principi pont entre els trets socials i físics del món; això és entre fenòmens descrits en termes socials i els mateixos fenòmens descrits en termes físics. No podem tenir ni tan sols el tipus de principis disjuntius¹⁰ que tenim pel temps meteorològic o la digestió'.

Pensar que una cosa val com a diner es fonamenta en les propietats físiques del

---

¹⁰ P v Q Po/iQ

cervell, ja que pensar que una cosa val com a diner és un procés del cervell. Això no obstant mentre que es podria establir una correlació estricta entre ment i cervell en qüestions com el dolor o la percepció, **no** es podria fer el mateix en temes vinculats al **llenguatge i a les institucions socials**.

5. A més a més és impossible obtenir el gènere correcte de principis pont entre fenòmens descrits en termes mentals i fenòmens descrits en termes neurofisiològics; és a dir entre la ment i el cervell. I això és així perquè hi ha un rang indefinit de condicions estimulatives per qualsevol concepte social donat. I aquest rang enorme impedeix que els conceptes que no estan construïts dintre de nosaltres estiguin realitzats de una manera que correlacioni sistemàticament els rangs mentals i físics.

a) Les ciències socials no es fonamenten en les propietats dels objectes externs de l'entorn sinó que necessiten un acoblament entre propietats psicològiques i trets del cervell. **Qualsevol estat mental és causat per un procés cerebral.**

b) L'acoblament entre els estats cerebrals i els estats mentals pot quedar ben determinada en el cas del dolor físic i fins i tot en el cas de la percepció estricta d'objectes externs.

c) En canvi **no** es pot afirmar el mateix quan una persona veu **un paper i comprèn que és diner**, tot i que respon a un procés cerebral, no hi pot haver un acoblament exacte ja que el 'diner' pot tenir un rang indefinit de formes físiques i per tant pot tenir un rang indefinit d'efectes estimulants sobre el sistema nerviós. Seria miraculós que algú en qualsevol societat que pensés amb els **diners** que en aquell moment disposa, el procés cerebral fos exactament el mateix que en les altres persones de tal manera que examinant aquest aspecte neurològic en qualsevol persona poguéssim afirmar que està pensant en els **diners** que en aquell moment disposa.

Així, doncs, mentre que es pot afirmar que hi pot haver una ciència natural del món animal (almenys d'una gran part), no es pot afirmar el mateix dels humans atès el caràcter d'autoreferencialitat que va unida al llenguatge i a les institucions humanes.

Ex. La ciència econòmica quan afirma generalitzacions sobre la conducta humana pot fer prediccions de tendència, però mai pot explicar perquè una determinada persona que té un negoci, ha ajustat o no els preus de les mercaderies als costos marginals. No pot prescindir de la història concreta.

LES APORTACIONS DE M. BUNGE^{11 12 13}

Mario Bunge incorpora alguns aspectes dels condicionants de la conducta humana de **caràcter biològic** a través de recollir les aportacions recents de les neurociències que li permeten qüestionar amb més arguments el model propi del corrent principal de la ciència econòmica basat en l'egoisme. Així ens mostra la necessitat de recórrer a **l'altruisme recíproc i el fort**, per entendre la conducta dels humans. Al seu torn el situar sempre els individus dintre de sistemes socials li serveix per entendre l'emergència de valors socials, els quals també entren en la deliberació dels humans.

Bunge, i Searle, no són totalment coincidents en temes filosòfics a l'hora d'enfocar la relació entre el cos i la ment. El primer considera que la **ment és causada pel cervell** (Searle) i l'altre que la ment és la **funció específica del cervell** (Bunge). Per aquesta raó mentre Bunge reclama la necessitat de les ciències dures per estudiar els processos cerebrals i acabar d'entendre la conducta humana, Searle, no ho nega pas, però dóna més **autonomia** a l'estudi dels humans a partir dels estats mentals, les

---

¹¹ Bunge, M. (2000 -1999-) La relación entre la sociología y la filosofía. Madrid, EDAF-ENSAYO

¹² ----- (2004-2003-) Emergencia y convergencia. Barcelona, GEDISA.

¹³ ----- (2009) Filosofía política. Solidaridad, cooperación y democracia integral.

Barcelona, Gedisa.

intencionalitats col·lectives, les accions i els seus efectes socials que són principalment les institucions.

Per últim és interessant la concepció que ens ofereix Bunge sobre **els mecanismes**, ja que és complementa amb els mecanismes psicològics d'Elster, tan difícils d'estudiar amb els mètodes de la sociologia, i aporta una dimensió, més institucional a les propostes fonamentades en la teoria de jocs d'Elster i Boudon. Bunge considera que la teoria de jocs és legítima per explicar l'evolució biològica és perquè les probabilitats i els valors implicats són objectius. En canvi aplicada a les ciències socials només és una **explicació ad hoc**, atès que les probabilitats són subjectives i les utilitats inventades.

La naturalesa humana i els valors socials

L'acció humana no es pot entendre ni a partir del determinisme biològic ni del determinisme I de entorn natural o social.

- La naturalesa humana **és real** i per tant té influència en el desenvolupament.
- L'ambient canvia i per tant també canvia la naturalesa humana. L'acció humana sempre es dona en contextos determinats que formen **sistemes** i només així és pot analitzar.
- El cervell humà és **flexible** i a partir d'aquí és genera la **deliberació i l'elecció**.

A partir de les descobertes recents de les neurociències, no és pot donar compte del comportament humà suposant que només és egoista.

Es pot distingir entre motivacions primàries:

- **Egoisme**: propi dels psicòpates
- **Reciprocitat**
  - a) Feble: Altruisme recíproc (bé per bé, mal per mal).
  - b) Forta: Altruisme fort: Comporta la cooperació a partir dels sentiments morals com la compassió, la vergonya, la culpa.
- **Altruistes**: pròpies de persones extremadament virtuoses.

Interessos i valors

L'element A és un **interès** de la unitat social B si i només si assolir o conservar A és necessari per al benestar de B. En aquest cas B utilitzarà una fracció significativa dels seus recursos per assolir o conservar A.

Els humans valoren els les coses escasses que satisfan els seus interessos, és a dir ítems que es poden gaudir d'una manera directa com l'amor o aquells dels quals se'n pot treure un profit com una parcel·la de terra.

Els interessos no són solament econòmics sinó:

- **Ambientals**; Un entorn ric, divers i segur.
- **Biològics**: Seguretat, Bona Salut i aliment
- **Econòmics**: Eficiència, recompensa, seguretat laboral.
- **Polítics**: Poder, bon govern, llibertat
- **Culturals**: Coneixement, bellesa, educació.

Els **valors** no són entitats sinó propietats de les coses o dels esdeveniments. Unes coses són més valuoses que unes altres. Ex. La salut no és un valor sinó que quelcom valuós.

Bunge distingeix entre:

- **valors subjectius:** dependents de la constitució biològica, l'experiència, la personalitat i l'estatus social dels individus. (Algunes persones els hi agrada la música comercial i a altres les òperes).
- **Valors objectius:** aquells que assolir-los es necessari pel benestar d'alguna o de totes les persones. (Un nivell d'alimentació, l'aire net etc.)

Totes les decisions comporten valoracions: Es pren la decisió de fer A perquè és valora A en sí mateixa o bé una conseqüència prevista d'A..

Els valors **individuals** procuren un bé per l'individu, com ara el benestar (interessos)
Els valors **socials**, com ara la justícia deriven de la societat o produeixen el benestar social.

Tipologia dels valors fonamentals:

- **Biosocials:** Seguretat, igualtat, solidaritat
- **Polítics:** La justícia, la llibertat, la idoneïtat.

Els sis valors van junts cal d'ells es pot realitzar completament si els altres cinc no és realitzen. Això no obstant cada membre del sistema de valors té un correlat que el compensa: Segureta/Justícia, Llibertat /Solidaritat, Igualtat/ Idoneïtat

L'explicació per mecanismes

Explicació

Per **explicar** l'emergència d'una cosa concreta, o de qualsevol dels seus canvis hem de mostrar els mecanismes pels que va arribar a ésser el què és o el mode en què canvia.

Només els **fets** poden explicar-se. Les ciències formals dedueixen, per tant els teoremes matemàtics no s'expliquen per causes.

Ex. Els canvis en una política a vegades s'expliquen pel canvi d'actituds dels seus líders i dels ciutadans en resposta a problemes (reals o imaginaris) econòmics o culturals.

Les causes poden ser:

- externes: esdeveniments ambientals
- internes: esdeveniments interns d'un sistema.

Algunes causes internes de la conducta humana són **esdeveniments mentals**, com ara decisions motivades per intencions (que són processos que es produeixen en els lòbuls frontals dels primats i potser també d'alguns vertebrats superiors). S'acostumen a denominar **raons**, però des del punt de vista psicobiològic una explicació per raons no és més que un tipus d'explicació causal. Quan un individu actua per assolir un objectiu es posa en moviment guiat per la representació mental de l'objectiu. Així doncs l'explicació final no és altre cosa que una explicació causal eficient en vistes a l'assoliment d'un efecte (objectiu). Es podria parlar de causalitat racional si no fos que sovint els humans es mouen per objectius bojós o utilitzen mitjans equivocats.

Les **explicacions funcionals** són insuficients, sobretot perquè qualsevol funció pot ser executada per diferents mecanismes. El funcionalisme no és fals però és superficial. Una explicació correcta és la que va del macro al micro i del micro al

macro.

Si no s'aporten els mecanismes concrets de cada fenomen no es produeix una verdadera explicació. Només es té una descripció o una inclusió en una generalització. Això fa desconfiar de teories generals com la de la elecció racional, o la selecció natural si no s'especifiquen en cada cas els **mecanismes concrets**

Mecanisme

Un procés necessari en un sistema concret, de produir o impedir algun canvi en el sistema en el seu conjunt o en algun dels seus subsistemes.

També es pot definir un mecanisme com un procés necessari per l'emergència d'una propietat, d'un altre procés o la funció específica del sistema.

En resum, un mecanisme és qualsevol procés que fa funcionar una cosa concreta, és el mode en que procedeix una cosa concreta.

L'explicació científica requereix cercar els mecanismes a nivell micro per explicar esdeveniments o processos a nivells superiors. Hom s'ho pot imaginar com una cadena de mecanismes **reduint almenys un nivell** i respectant les lleis dels nivells inferiors.

Ex. El mecanisme de la flotació (un procés) és el resultat de dues forces oposades entre sí: la gravitació i l'impuls. Les plantes creixen (un procés) mitjançant dos mecanismes (processos): l'augment i la divisió cel·lulars. L'evolució biològica (procés) procedeix principalment per via de dos mecanismes (processos): el canvi genètic i la selecció *natural*. Els sistemes socials funcionen (un procés) per mitjà de dos mecanismes principals (processos): la cooperació i la competència.

Els mecanismes no són models sinó elements del mobiliari del món real. (Concepció diferent de Hedström i Swedberg (1998).

- Tipus 1. Transferència d'energia (Treball manual)
- Tipus 2. Senyal d'activació. (Donar l'ordre de activar, o d'acomiadar un treballador).